

lenobi pripisovati. Potem bi ponehale vse tožbe o zatiranju te in one narodnosti; le tisti bi še kaj pogodrnjali, kateri mislijo, da krivico trpé, ako se jim priloznost odvzame, drugim narodom krivico delati. Pa nič zato, naj le taki možje godrnjajo in kisle obraze delajo, kolikor hočejo, kajti ravno to bo najbolj gotovo znamenje srečne prihodnosti Avstrije naše, če bodo tisti možje ali narodi, ki svoje časti in slave v poniževanju in zatiranju družih narodov iščejo, v svoji bedaliji in prevzetnosti kisle obraze delali. Nova Avstrija bi se pri tem čedalje bolje počutila, iz vseh sedanjih stisk in nadlog se rešila in toliko slavo in moč zadobila, kakoršne do zdaj še nikdar ni imela. (Dal. prih.)

Šolske stvari.

Zagrebska gimnazija in realka.

Program kraljevske gimnazije v Zagrebu ima na čelu zanimiv spis, kteremu je naslov: „*Sudélovanje kuće odnosno i občine s učilištem u odgojivanji i naobraživanju gimnazijalne mladeži.*“ V njem Miroslav Nagel, učitelj verskega nauka, staršem i skrbnikom na srce polaga dolžnosti, ktere morajo spolnovati, ako hočejo, da v učilnice dosežejo svoj namen, poslednjič jim o kratkem razlaga šolske postave, iz katerih se razvidi upljiv, ki ga morejo starši in njegovi namestniki imeti pri izreji in izobraževanju šolske mladine. — Iz šolskih vesti posnamemo, da se je hrvaški jezik učil v vseh razredih po 3, nemški v prvih dveh razredih tudi po 3 ure, a v vseh viših le po 2. — Učiteljev ima 15. — Predmetje, katerih so se učili le nekteri učenci, bili so: krasopis, risanje, laški i francozki jezik, gimnastika, pevanje i brzopis. — Učencev šteje z začetkom leta 474, konec leta 419; po veri bilo jih je 383 latinsko-, 17 grško-katoliških, 12 pravoslovnih, 7 židov. Razvrstitve po narodnosti ne nahajamo; — študentov je bilo 24, učnine oproščenih 289.

Enajsto godišnje izvešče (poročilo) kralj. vélike realke v Zagrebu prineslo je matematičin spis pod naslovom: „*Składnja (Combinationslehre) i nje uporaba kod množitbe i potentovanja sastavljenih algebraičkih izrazah.*“ — Šolske vesti priobčujujejo, da se hrvaški jezik v vseh razredih učil po 3 ure na teden, nemški v štirih prvih razredih tudi po 3 ure, v 5. in 6. pa po 2 uri na teden. — Izvanredni predmetje bili so: štenografija, pevanje, laški jezik, telovežba. — Rednih učiteljev ima 12, izvanredne 3. — Učencev bilo je s početkom leta 152, konec leta 136; po veri 110 katoličanov, 11 nezedinjenih grkov, 14 židov, 1 protestant; — po narodnosti 109 Hrvatov, 5 Slovencev, 2 Čeha, 1 Lah, 5 Nemcev. Z realko sklenjena je učilnica za učitelje na malih nesamostalnih realk; bila sta 2 kandidata v prvem i 2 v družem tečaju. — Društvo za podporo siromašnih realnih učencev prejelo je 287 gold., a izdalo 207 gld. 52 kr. Izvrstni govor, ki ga je konec leta za slovo govoril Dragutin Kössler, učenec 6. razreda, sklepa realkin program.

Da sta oba programa skoz in skoz v domačem jeziku, skoro ni treba opomniti. Nam se je pa še vedno boriti za pravopis slovenskih priimkov in krajinah imen. Žalibože!

Slovniške stvari.

Književnik.

Časopis za jezik i poviest hrvatsku i srbsku i prirodne znanosti. Godina II. svezak I.

Ta časopis so letošnje „Novice“ sicer že naznanile, vendar pa mi bodi dovoljeno, da nekoliko tanše o po-

glavitih njegovih sestavkih govorim. Našim čitateljem bode tak posnetek sedaj morda tem zanimiviši, ker se enaki letopisi imajo tudi pri nas na Matičine stroške sestavljati i izdajati. Začnimo toraj „književnikove“ spise pregledovati!

V prvi razpravi priobčuje dr. Ivan Crnčić starine otoka Krka, po laški Veglia. Kdor je kedaj le prve tri strani Kopitarjevega „Glagolita Clozianus“ prečital, vé, da je Krk imeniten za glagolsko pismenost. I v resnici, gosp. Crnčić nam razun manj zanimivih rimskih napisov i slovanskih spomenikov podaja po svojih mislih važen glagolski napis, kterega je posnel z nekega kamena v cerkvi sv. Lucije „u Drazi Baščanskoj.“ Ta spomenik je že zato imeniten, ker glagolskih napisov ni ravno premnogo i ker, kakor je znano, imajo napisi za razvitje i zgodovino jezika kakor podpora paleografii veliko vrednost. Skrben pretres i ocenjenje njegovo se ima v kratkem iz večtega peresa g. Jagića pričakovati. Ta sestavek pa nam kaže učeno, ali vendar okretno i narodni govorici skoz in skoz zvesto pero g. Crnčića, tako da je prava krasota čitati ga.

V drugi razpravi: „pjesnici hrvatski XVI. vieka“ nadaljuje g. Kukuljević bibliografije starih dubrovaških pesnikov, ki so pisali pred zlato dōbo Gundulića ter opisuje njih življenje i spise, — delo jako zaslužno za slovstvoslovesce jugoslovenske. Enako važnost, nu za zgodovinarje, ima tretja razprava dr. Fr. Račk-ega: „ocjena starijih izvora za hrvatsku i srbsku poviest srednjega vieka“, v kateri imenovani povestničar pretresuje domače leto — i zgodovisce XIV. vieka.

Četrto razpravo: „o rodjenicah ili sudjenicah“ je napisal našemu slovstvu že znani g. prof. M. Valjavec. Razun kratkega, pa jedrnatega i razvidnega posnetka vsega tega, kar je imenovani pisatelj sam v „narodnih pripovedkah u i oko Varaždina“ i v „Slavische Bibliothek“ priobčil ter po slovenskih listih razglasil ali našel, še primerja g. Valjavec imenovane bitnosti enakim prikaznim srbskega, nemškega, grškega i latinskega basnoslovja, tako, da dobiš jasen pojem (begriff) tega zanimivega pretmeta.

V peti razpravi: „Hrvati na izmaku XV. i na početku XVI. vieka“ nas pelje gosp. Mesić v tiste burne čase nazaj, ko so se Hrvatje zdaj s Turkom, zdaj z ljudovlado sv. Marka bili, zdaj ogrskim, zdaj nemškim kraljem v pest prihajali, pak vendar v kljub tolikim zunanjim i notranjim nevarnostim samosvojnost ohranili. Gosp. pisatelj nam podaja živo sliko tadanjega plemstva hrvaškega i njegove navskrižne politike. Tudi o Slovencih zveš marsiktero iz tega mikavnega spisa.

V šestem sestavku razvija gosp. Vatroslav Jagić „slovensko jezikoslovje“ z oziri na filologijo grško i nemško. Pisatelj nam kaže, koliko truda, časa i zmot je trebalo, dokler se ni prišlo na pravo pot, po kateri se imajo jezikove prikazni razlagati. Posebno poučno je to, kar g. Jagić o slovanskem jezikoslovju ruskega i „hrvatsko-srbskega“ naroda piše. Premnogo stvari vsega prematranja vrednih je tu razloženih, i jaz ne morem dosti živo priporočiti tega sestavka našim jezikoslovcem, ker še, žalibože! tudi mi Slovenci dandanašnji po enakih tamnih potih blodimo, kakor nekđaj Rusi i Srbo-Hrvatje. Inako pa je ta spis jasno znamenje razširjene i vsestranske učenosti i bistroumnosti gospoda pisatelja. Jako ljubo bi nam bilo čitati kmalu nadaljevanje tega predmeta, posebno o najnovšem jezikoslovstvu.

Enak imenovanemu predmetu je, — da Veberovo obrano „o hrvatskem stihotvorstvu“ kakor manj važno preskočim, — spisek našega g. Ivana Macuna: „razvitak slovenske slovnice.“ Gosp. pisatelj nam na drobno popisuje zdržek (inhalt) Bohorićeve prve slovenske slov-

nice, izišle izpod tiska 1584. leta pod naslovom: „Arcticae horulae successivae.“ Mi smo g. Macunu za to razpravo jako hvaležni, samo eno moramo reči, da je g. pisec Bohorića preostro sodil. Naj se pomisli, kje je še bila takrat slovanska filologija i jezikoslovna znanost sploh! Enako pretresuje gosp. Macun prvega hrvaškega slovničarja Jerneja Kašića delo: „Institutiones linguae illyricae. Romae 1604“, vendar je temu zaslužnemu možu nekoliko milostejši. Mi Slovenci bodemo našemu rojaku tudi za nadaljevanje tega sestavka jako hvaležni, ker so nam naše stare slovniške i slovstvene zadeve sploh vkljub Kopitarju i „Mittheilungen des historischen Vereines für Krain“ vendar še premalo razjasnjene. Manjka našim zgodovinarjem višega, vseobzirnega, tako rekoč evropskega stališča, s kterega bi to važno dōbo naše zgodovine vredno narisali.

V osmi razpravi: „Dosadanji napredak u prirodopisu“ od Živka Vukasovića se nam razlaga najnovejša znanost o človeškem telesu. Natanko se popisujejo še le za kakih 27 let znane stanice (cellulae), iz kterih se ves človeški ustroj (organizem) razvija. Naše naravoslovce obračam posebno na hrvaško tehnologijo tega predmeta.

V „uzlazu na planine“ od g. J. Torbarja se popisuje bod na Klek i Plišivico, dve izmed najviših (a ne do 7000' visokih) gorá trojedne kraljevine, stojećih v ogulinski regimenti. Zanimivo bode našim čitateljem zvedeti iz tega spisa, da so — kakor vsaj gosp. Torbar meni — potniki s Plišivice našega častitega Triglava opazovali. Natančniši popis tega potovanja ima gosp. prof. Erjavec priobčiti, ki je na deželne stroške ondod potoval.

Do tod razprave; vrnimo se še k ostalim delom časopisa.

Kritični del nima takrat za nas posebno zanimivega niti poučnega; isto tako ni tretji predalek, ki obsega „kratke književne viesti.“ V četrtem razdelku najdeš „hrvatsko-srbski knjigopis za godinu 1864“, kar je jako praktično, i v petem predalu so „meteorologička motrenja“ na zagrebški realki od Ivana Stožiza jasno i pregledno zaznamenovana.

Tù imaš kratek posnetek prvega zvezka „Književnikovega!“ Jugoslovanskemu rodoljubu srce veselja igra, kako se na našem Jugu stroga znanost, ta luč i nada boljše bodočnosti naroda, v domači besedi tako lepo razcveta. Nas Slovencev naloga je, nikakor ne prezirati tega delovanja naših bratov, nego na naš prid obračati, kar oni dobrega izumejo. Gledé na književno složnost kakor edini pripomoček našega duševnega i s tem telesnega napredka, i gledé na to, da se „Književnik“ rad i pogostoma na naše slovstvo ozira, pravo iz srca priporočamo ta časopis našim učenim rojakom. Zdržek družega zvezka „književnikovega“ hočem o priiliki naznaniti. Janko Pajk.

Oglas o „Čitavnici.“

Na prijazno interpelacijo v „Slovenu“ odgovarjam, da se je 3. zvezek „Čitavnice“ le zavoljo prevelikih del malo zakasnil, da pa bo kmali zagledal beli svet. Prinesel bo res nekaj obrazov za naše župane; vendar čitavničini taki sestavki ne morejo nikakor nadomestiti knjige, ki bi po domače našim županom kazala, kako imajo po postavah županovati. Tako „županovanje“ toraj pričakujemo iz družih rok.

Zahvaljujem se tu javno za obilo mi podpora materialno, ki je drugemu zvezku prišla od vseh strani in prosim, da mi še 3. zvezek ravno tako zvesto podpirajo ter si ga med narodom širiti prizadevajo; saj brez omike ni svobode, ni avtonomije, ni narodnosti.

Častitim svojim dopisovavcem naznanjam, da naj do 15. oktobra napisujejo: „Št. Peter pri sv. gorah, pošta Podčetrtek (Wind. Landsberg)“, od tistod pa sem v Mariboru koncipient pri dr. Dominkušu.

Z Bogom, Herbersdorf! Srčno te pozdravljam, slovenski Maribor!

V Kozjem 26. avgusta 1865. Dr. J. Gršak.

En teden na Dolenskem.

Spisal Valentin Zarnik.

„Bissens bōs, majne Herren, vor bōs ich am majsten fürchten thu — vor swaj Dingen: vor die Cholera und vor die Sokolci!

Lastne besede nekega novomeškega nemškutarja.

Kakor se je pred 1865. leti dalječ v jutrove dežele zanesel glas, kaj se je tam v obljubljeni deželi zgodilo, ravno tako so priromale te krasne in pomenljive besede, ki sem jih sestavku na čelo postavil, tje dalječ v hrvaško deželo, — šle so čez Krko, Savo, Sotlo in Krapino, da bi težko bilo povedati, pri kateri reki so se še le ustavile. Ker pa poleti oddaljen od Zagreba v hosti med vodami, med gorami in šumami, kakor volk, stanujem, mi piše moj stari prijatelj profesor Fr. Erjavec iz zlatega Zagreba, da bi se vzdignila in šla pogledat v dolensko deželo, kaj vendar te čudne besede pomenijo: ali imajo celó v Novomestu kacega Pseudo-Heroda, ki se misli tako nad Sokolci iznositi, kot nekdej pravi Herod nad Betlehemskimi otročiči!?

List od prijatelja sem dobil v petek dopoldne (18. avgusta) s poročilom, da se drugo jutro na zadnjem hrvaškem kolodvoru pred kranjsko in štajarsko mejo, v Zaprešici, najdeva. Čudne misli so mi jele po glavi rojiti, čitaje, kake zapreke ljudje kolere stavijo in kako popotnike v Nabrežini z ne ravno preveč dišečimi kadili pariyo. Vès tužen sem začel premišljovati, kakošna žalostna osoda naših vrlih Sokolcev pričakuje v tem, po gori navedenem izreku tako „strahovitem“ mestu, ki se na videz tako pohlevno Novomesto imenuje. Morebiti več ko desetkrat „Novice“ zgrabim in berem, berem in le berem, da se je do 50 mestjanov prijazno ponudilo, jim do Krškega vozove poslati in jih tri dni zaporedoma gostiti, — mislil sem si zdihovaje: gotovo reveži v Ljubljani ne vejo izreka, ki sem ga temu sestavku na čelo napisal, — to povabilo so le zanjke, ktere jim stavijo, to so le krokodilove solze, ali pa zapeljivi glasi Sirên od Krke, — Bog vé, kaj z reveži namerjajo, morebiti jih mislijo celó poslati prihodnje leto k veliki svečanosti nemških turnerjev „zum Festschmaus“ v Lipsik v podobi suhih, dobro prekajenih in na zadnje v salu namočenih gorenskih klobas!

Pa mislil sem si, čast in poštenje tirjate, da greva kot hrabra Tebanca v starem veku pomagat svojim bratom: ljubljanskim Špartancem, ki se bodo gotovo pod vodstvom svojega vrlega Leonida — Mandiča — v valovih Krke za vse veke rajše potopili, kakor da bi se novomeškim aligatorjem za klobasanje *) prodali. Se ve, kot hraber Tebanec mislil sem na orožje vsake baže in kako da bi se za tako bitko vredno pripravil; ogle doval sem stare turške sablje, francozke meče, minie — puške in najnovejše amerikske revolverje; pa nazadnje sem si le mislil: iz tega ne bo nič, vse to imajo gotovo Sokolci, in odločil sem se za mali top iz zadnje turške vojske, kterega bom drugo jutro na pleča naložil, ki so, hvala Bogu, za tako breme, dosti široka.

Tako se je noč naredila, pa zdaj je bilo še huje. Strašne sanje so se poganjale, druge za drugimi: zdaj

*) Klobasanje bi bil, mislim, najbolji prevod za Issleibove „Plaudereien“ v Laibacheri.